

JÉZUS FELESÉGÉNEK EVANGÉLIUMA

© dr. Szalai András, Apológia Kutatóközpont, www.apologia.hu (v.3. 2016.06.30.)

Egy 4. századra datált kopt nyelvű papirusz töredéken ez olvasható: „...Jézus azt mondta: A feleségem...” A töredéket Karen Leigh King (1954-) mutatta be a koptológusok 10. nemzetközi konferenciáján, Rómában. King előadásvázlata (a továbbiakban: *draft*), a lelet fényképe és a leletet bemutató kisfilm megtalálható a *Harvard Divinity School* (a továbbiakban: HDS) weboldalán.¹

1. A lelet és King

A töredék mérete 7,6 x 3,8 cm, anyaga papirusz, tintája fekete, mindkét oldalára írtak, de a hátoldali szöveg alig kivehető. King szerint (*draft* 2-3. oldal) a töredék jelenleg magántulajdonban van, tulajdonosa névtelen kíván maradni. Megtalálása körülményeiről semmit sem tudni, de valószínűleg Egyiptomban került elő. A lelet modernkori történetéből eddig kevés derült ki. A tulajdonos birtokában van egy levélváltás német egyiptológus professzorokkal (1982, Freie Universität, Berlin), akik a kopt János evangélium töredéknek vélték. Egy aláírás nélküli német nyelvű cédula szerint az egyik professzor szerint ez az egyetlen olyan ismert szöveg, amely szerint Jézusnak felesége volt. A töredékről ennek ellenére sem jelent meg publikáció, a professzorok pedig már mind elhunytak.

A jelenlegi tulajdonos 2011. decemberében jutatta el King-nek a töredéket, és engedélyezte a publikálását. King azonban nem koptológus, nem is paleográfus, hanem egyháztörténész, aki az apokrif szövegek, illetve a vallás és nőiség, nemiség témakörében kutat.² King ezért 2012 márciusában elvitte a papiruszt Roger Bagnall neves papirologushoz (Institute for the Study of the Ancient World, New York) és Annemarie Luijendijk koptológushoz (Princeton). Közös véleményük szerint a töredék „nagy valószínűséggel hiteles ókori szöveg”, amely paleográfiai alapon 4. század második felére (350-400) datálható.

King a leletet 2012 augusztusában szeretne volna publikálni a *Harvard Theological Review*-ban, de a szerkesztők a töredék valódiságában kételkedve elutasították. King erre a neves koptológus, Ariel Shihsa-Halevy (University of Jerusalem) szakvéleményét is kikérte, aki a töredéket nyelvészeti alapon szintén hitelesnek fogadta el. A paleográfiai és nyelvészeti vizsgálatok után már csak a tinta kémiai vizsgálata van hátra. A koptológusok többsége azonban kételkedik a lelet hitelességében, egyesek bizonyosak abban, hogy hamisítványról van szó.

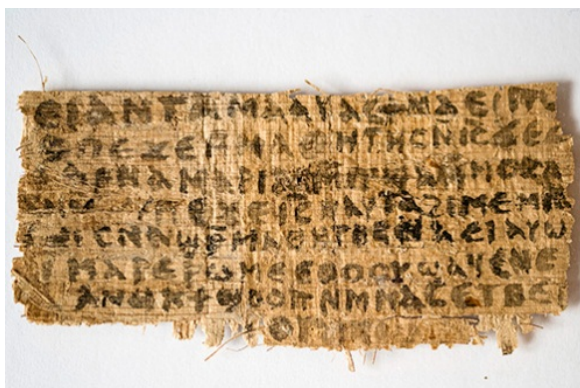
¹ <http://www.hds.harvard.edu/faculty-research/research-projects/the-gospel-of-jesus-wife>

² <http://www.hds.harvard.edu/people/faculty/karen-l-king>

² <http://www.hds.harvard.edu/people/faculty/karen-l-king>

2. A szöveg

A papirusz-töredék első oldalának szövege a HDS angol fordítása alapján:

- {1}] nem engem/nekem. Anyám adott nekem él(etet) [
{2}] A tanítványok azt mondták Jézusnak [
{3}] tagadni. Mária *méltó rá / arra [* vagy: nem méltó
{4}] Jézus azt mondta nekik: A feleségem [
{5}] képes lesz* arra, hogy a tanítványom legyen [* nőnemű alany
{6}] Hadd pöffszkedjenek a gonoszok [
{7}] Ami engem illet, vele* lakom, hogy [* nőnemű alany
{8} [olvashatatlan tintanyomok] egy kép(et)[
{9} [olvashatatlan tintanyomok]

A papirusz-töredék hátsó oldalának szövege a HDS angol fordítása alapján:

- {1}]...anyám...[
{2}]...három...[
{3}].....[
{4}] előre, ami [
{5} [olvashatatlan tintanyomok]
{6} [olvashatatlan tintanyomok]

3. Egy kódex része?

King állítása szerint (*draft* 1. oldal, HDS video) a töredék *könyvből, kódexből* származik, pedig csupán töredékről van szó, amely amulett vagy más is lehetett. A töredék azért téglalap alakú, mert a teteje és az alja, illetve mindkét oldala körül van vágva. A régiségpiacon ismert jelenség oka valószínűleg az, hogy megcsonkított lelettel több pénzt lehet keresni: ha szövege jelentősnek bizonyul, a maradékért még több pénzt lehet kérni.³

3.1. Eddig ismeretlen evangélium része?

A média szenzációja egy új, eddig ismeretlen „evangéliumról” szól, amely szerint Jézusnak felesége volt – szemben az újszövetségi evangéliumokkal, amelyek ilyesmit nem említenek. A hír ilyen megfogalmazása azért érthető, mert a HDS weboldalának és kisfilmjének címe is „Jézus feleségének evangéliuma” – pedig erről nincs szó. King ugyanis a töredéket csak „hivatkozási célból” nevezte el így (*The Gospel of Jesus's Wife / GosJesWife*), és ő maga hangsúlyozza, hogy csupán munkacímről van szó (*draft* 1. oldal, 2. lábjegyzet):

Az „evangélium” kifejezés használata annak a műnek a feltételezett műfajára utal, amelyhez a töredék tartozott, és egyáltalán nem tulajdonít neki kanonikus státuszt, vagy tartalmának történelmi pontosságot. Ez a kitalált referencia semmiképpen sem jelenti azt, hogy ez lett volna ókori címe, vagy hogy „Jézus felesége” a mű szerzője, jelentős szereplője vagy a beszélgetés jelentős témája lenne – semmi ilyesmit nem lehet tudni ilyen apró töredékből. A cím inkább a töredék legsajátosabb állítására utal (ti. hogy Jézus házas volt), ezért a töredékre való rövid utalásként szolgál.

3.2. A töredék datálása

Már a konferencián vita alakult ki, és azóta is folyik a vita a töredék datálásáról, azaz lényegében arról, hogy vagy mai hamisítvány (régí papiruszon mai szöveg), vagy eredeti (régí papiruszon régí szöveg). A nyelvészeti és régészeti érvekbe és ellenérvekbe azonban itt és most nem érdemes belemenni. Egyrészt igen technikai szinten mozognak, másrészt bizonyosan eltartanak még egy ideig.

3.3. Ókeresztény háttér?

Ami a szöveg lehetséges hátterét illeti, mivel alig pár sorról van szó, több lehetőség is szóba jöhet. King szerint a töredék 4. századi, de egy olyan evangélium része volt, amely a 2. sz-i egyház cölibátusról és házasságról szóló vitáinak miliójében keletkezett, amikor először merült fel a kérdés, hogy Jézus házas volt-e. Erre természetesen nem magából a szövegből következett, értelmezésére inkább hatott saját kutatási területe (ókori vallásosság és nemiség viszonya), illetve az a meggyőződése, hogy a 2-3. századi kereszténység „sokszínűségébe” a gnoszti-

---

³ Dirk Yongkind, <http://evangelicaltextualcriticism.blogspot.com> (2012.09.20)

cizmus is belefért (Elain Pagels a teória neves képviselője, akivel közösen⁴ már írt könyvet).

Az azonban, hogy azok a keresztények, akik felelősek voltak ennek a műnek a megszerkesztéséért, terjesztéséért és fordításáért, valóban azt gondolták, hogy Jézus házas volt, már más kérdés. Jézus feleségének evangéliuma lehetővé teszi, hogy bizonyossággal beszéljünk egy olyan tradíció létezéséről, amely megerősíti, hogy Jézus házas volt (valószínűleg a magdalai Máriával), és nagyon valószínű, hogy ez a tradíció a 2. század második feléből származik. Ennek a következtetésnek nagy jelentősége van az ókeresztény egyház történetére nézve, ami a házassághoz, nemiséghez és szaporodáshoz való hozzáállást illeti. (draft 47-48. oldal)

King szerint tehát az ókeresztény egyházon belül a 2. században vita folyt Jézus házas voltáról. Alexandriai Kelemenre is utal, aki egyik művében⁵ olyanokkal vitatkozott, akik Jézus nőtlenségére hivatkozva a házasságot ördögtől valónak tartották. King szerint (draft 1. oldal):

Amiképpen Alexandriai Kelemen (megh. kb. i. sz. 215) is utal olyan keresztényekre, akik úgy vélték, Jézus nem volt házas, ez a töredék azt sugallja, hogy a kor más keresztényei azt állították: házas volt.

King kijelentése tendenciózusnak tekinthető. Kelemen ugyanis csupán arra utal, hogy (1) egyes eretnekek (2) elutasítják a házasságot, (3) Jézus nőtlenségére és vagyontalanságára hivatkoznak, (4) azzal büszkélkednek, hogy másoknál jobban értik az evangéliumot. Nem csupán a szélsőséges aszketikusok vélték úgy, hogy Jézus nem volt házas, hanem *Kelemen és mindenki más is* így vélte, ezért még csak nem is utal olyasmire, hogy ő vagy más Jézust házasnak vélné. Ismerte Jézus és az apostolok tanítását a cölibátusról: nem kötelező (Mt 19:12), hanem karizma (1Kor 7:7). Az aszketikusok *ezt* hagyták figyelmen kívül.

King a HDS kisfilmjében is a következő kijelentést teszi:

Ez nem jelenti azt, hogy Jézusnak felesége volt. Ez számunkra nem történelmi bizonyíték, hogy Jézusnak felesége volt. Ehelyett annak világos bizonyítéka, hogy egyes keresztények – valószínűleg a 2. század második felében (kb. 150 és 200 között) – úgy gondolták, hogy Jézusnak volt felesége.

A szöveg tartalmának 2. századra való datálása azonban nem „világos bizonyíték”, hanem spekuláció. King *elve* feltételezi, hogy a szöveg mögött a 2. század végi egyházi viták állnak, *ezért* a szöveget „világos bizonyítéknak” tekinti arra nézve, hogy „egyes keresztények” szerint Jézus házas volt. Ez még csak nem is

---

⁴ http://us.penguin.com/nf/Book/BookDisplay/0,,9780143113164,00.html?Reading_Judas_Elaine_Pagels

⁵ King referenciája: *Stromateis* III.6.49, de a szöveget nem közli. Gathercole referenciája ettől eltér (*Stromateis* 3.49.1), de az angol fordítást idézi: “...say outright that marriage is fornication and teach that it was introduced by the devil. These arrogant people say that they are imitating the Lord, who neither married nor possessed anything in this world, boasting that they understand the gospel better than others.”. A mű magyar nyelven sajnos még nem olvasható.

körérvélés, mert ahhoz *érvekre* lenne szükség. King csupán egy feltevással akar bizonyítani egy másik feltevést.

3.4. Gnosztikus háttér?

Simon Gathercole brit újszövetséges professzor (University of Cambridge) cikke⁶ szerint a szöveg értelmezésében többre jutunk, ha ismert gnosztikus apokrif szövegekkel hasonlítjuk össze, például Tamás evangéliumával.⁷

{1} ...nem engem/nekem. Anyám adott nekem él[etet]...

Vö. TamEv 101.3 – Mert az anyám [...] de az igazi [anyám] adta nekem az életet.

{3} ...tagadni. Mária méltó rá / arra...

Vö. TamEv 114. – Simon Péter mondta nekik: Bárcsak távozna Mária közülünk, mert az asszonyok nem méltóak az életre! Jézus mondta: Íme én biztatni fogom őt, hogy férfiúvá teszem; hogy ő is élő szellemmé legyen, amely hozzátok férfiakhoz hasonlít. Mert minden asszony, aki férfiúvá lesz, be fog menni a mennyek királyságába.

{5} ...képes lesz* arra, hogy a tanítványom legyen...

* nőnemű alany

Vö. TamEv 101.1-2. – Aki [n]em fogja ap[ját] és anyját meggyűlölni, mint én, nem lehet a t[anítvá]nyom. És aki [nem] fogja szeretni [apját] és anyját, mint én, nem lehet a tanítványom. Mert az anyám [...] de az igazi [anyám] adta nekem az életet.

Az Újszövetség nem sokat közöl Jézus és a női tanítványok kapcsolatáról. Néhány megtérés-történet és név közlésén kívül csak azt tudjuk meg, hogy anyagilag támogatták őt és tanítványi körét (Lk 8).

A gnosztikus apokrifek azonban a gnosztikus alapállás – szellem és anyag, lélek és test, spiritualitás és szexualitás feszültsége – miatt Jézus és női tanítványai témáját igyekeztek kiaknázni a saját üzenetük megfogalmazásához. Így például Fülöp evangéliumában Jézus és a magdalai Mária fizikai viszonya a lélek és Isten találkozásának, az üdvösségnek az allegóriája, és a csók a tudás átadásának metaforája.

4. Összefoglalás

Akár eredeti, akár hamisítvány a töredék, tartalmi hitelességet illetően nem kell a szakértőkre várnunk. A szöveg – a jelenlegi datálás szerint – Jézus *után* három évszázaddal keletkezett, és olyasmit állít (ha állítja egyáltalán), amit korábban csak néhány gnosztikus szövegben olvashatunk (TamEv, FülEv), az Újszövetségben sehol.

Ez eleve gyanús, ha belegondolunk abba, hogy

---

⁶ <http://www.tyndale.cam.ac.uk/ReJesusWife>

⁷ Hubai Péter, Prőhle Károly, Rugási Gyula: „Jézus rejtett szavai”, Holnap Kiadó, Budapest, 1990 (80, 83. oldal)

- a keresztény hit alapja az apostoli utódlás, szem-, fül- és kéztanú apostolok tanúságtételének nemzedékeken át történő hűségese továbbadása volt,
- az egyházon *belül* a négy (kanonikus) evangéliumot sosem vitatták,
- Jézus házasságát a kanonikus evangéliumokban nincs nyoma (ahogy az egész ókori keresztény hagyományban sincs),
- pedig az apostolok krisztológiája alapján Jézus házasságának jelentősége lett volna (gondoljunk bele: *mi* született volna egy istenember és egy ember házasságából?).

Végül fontos megemlíteni, hogy a szöveg néhány fontos dolgot eleve *nem is állít*.

- A szöveg nem állítja kifejezetten, hogy Jézusnak *fizikai* felesége volt: „Azt mondta a tanítványoknak: A feleségem....” mondat hiányos. A szerző és a szövegkörnyezet ismeretének hiányában pedig többféle folytatás is elképzelhető, ami éppúgy tükrözheti az újszövetségi teológiát (pl. A feleségem az lesz, aki hisz bennem..., A feleségem az egyház..., vö. Mt 9:15, Jn 3:29, Ef 5:21-33, Jel 19:7) mint a gnosztikus apokrifek spekulációit.
- Ami pedig „Máriát” illeti, nem tudjuk meg, *melyik* Máriáról van szó a hétből, akit Újszövetség említ. Jézus édesanyjáról? A magdalai Máriáról? Vagy olyasvalakiről, akit az Újszövetség nem is említ?
- Nem tudjuk meg, hogy ez a „Mária” konkrétan *mire* „méltó”, hogy ezt ki és miért vitatja, miért kell ezt egyáltalán megemlíteni, milyen értelemben „képes” tanítvány lenni, illetve hogy Jézus kivel „lakik együtt”, és miért: az édesanyjával vagy egy másik Máriával?

Mindez alapján össze lehet tákolni egy „A da Vinci-kód” színvonalú sztorit, de nem érdemes, amíg a teljes szöveg elő nem kerül – ha egyáltalán létezik.

5. Végül kiderült...

Első tanulmányunk (2014.07.22) óta a papirusz eredetét kutató Ariel Sabar (*The Atlantic*) leleplező cikkéből⁸ kiderült, hogy a papirusz tulajdonosa egy Walter Fritz nevű, fiatalon egyiptológiát tanuló, Da Vinci-kód mániás alak, aki angyali kinyilatkoztatásokról író feleségét pornosztárként futtatja. Fritz hazudott Kingnek, a sztoriját semmi sem bizonyítja, de tagadja a hamisítás vádját. King a cikke csalódottan, de köszönettel reagált.⁹ További vizsgálatokat szeretne folytatni, bár már ő is arra hajlik, hogy a papirusz modern hamisítvány, és át lett verve.

---

⁸ www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/07/the-unbelievable-tale-of-jesus-wife/485573/

⁹ www.theatlantic.com/politics/archive/2016/06/karen-king-responds-to-the-unbelievable-tale-of-jesus-wife/487484/